

W poszukiwaniu źródła nowoczesności. Relacja ze spotkania „Czy Zachód dotarł do końca swojej historii?”

3 listopada w siedzibie Państwowego Instytutu Wydawniczego odbyła się debata zatytułowana „Czy Zachód dotarł do końca swojej historii? Europa i Polska wobec obecnego kryzysu” w której udział wzięli Marek A. Cichocki, Maciej Urbanowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Tomasz Herbich. Punktem wyjścia dla dyskusji była najnowsza książka prof. Cichockiego „Początek końca historii. Tradycje polityczne w XIX wieku” wydana nakładem PIW-u.

We wprowadzeniu do debaty Łukasz Michalski, dyrektor Państwowego Instytutu Wydawniczego zwrócił uwagę na istotną ciągłość pomiędzy wydaną niedawno nakładem Teologii Politycznej książką *Północ i Południe. Teksty o polskiej kulturze i historii* a *Początkiem końca historii*. Jak zaznaczył Michalski, pokazują one, iż historia w istocie się nie kończy ponieważ stanowi pochodną zakorzenienia w pewnej wspólnocie myśli.

Czy Zachód dotarł do końca swojej historii? Europa i Polska ...

W pierwszej części spotkania Marek Cichocki przybliżał słuchaczom swoją interpretację idei końca historii. Szukał również odpowiedzi na pytanie, jak dzieje tej koncepcji pomóc nam mogą w rozumieniu współczesnych kryzysów i radzeniu sobie z nimi. Cichocki podkreślił płynność momentu, w którym mieliśmy do czynienia z tytułowym „początkiem końca historii”. – „Możliwe, że miał on miejsce w czasach reformacji, a nawet wcześniej” – zaznaczył.

Ów początek stanowi ważny punkt odniesienia dla historii nowoczesności jako produktu nieprecyzyjnie określonego Zachodu, gdzie coraz wyraźniejsza stawała się zakończona fiaskiem idea emancypacji. Jako niezwykle istotny element kształtowania się XIX – wiecznej rzeczywistości ukazane zostało napięcie między radykalnym indywidualizmem a całkowitym jego zaprzeczeniem na przełomie wieków przejawiającym się wielopłaszczyznowym umasowieniem.

Drugim kluczowym dla Marka Cichockiego punktem jest właśnie zakończony etap „końca końca historii” jako kres XIX i XX – wiecznego okresu rozwoju nowoczesności w Europie. Projekt ten okazał się niezwykle istotny z punktu widzenia polskiego doświadczenia. Mamy w opinii prof. Cichockiego przywilej spojrzenia z perspektywy narodu, któremu udało się na przestrzeni tych wieków coś zakończyć – osadzić się w swoim państwie.

*Początek końca historii
stanowi ważny punkt
odniesienia dla historii
nowoczesności jako produktu
nieprecyzyjnie określonego
Zachodu, gdzie coraz
wyraźniejsza stawała się
zakończona fiaskiem idea
emancypacji*

Oczywistym zagadnieniem w tym kontekście jest problematyka XX wieku.

„Totalitaryzmy zdają się nie wyczerpywać odpowiedzi na pytania, które stawia przed nami ta epoka” – mówił Cichocki. – Wiek XIX oscylował między dwoma

skrajnościami. Wiek XX zaczął się od ideologii totalitarnych, lecz właściwie nie wiemy, czym się skończył – brakuje nam odpowiedzi na pytanie, co doprowadziło do punktu, w którym się obecnie znajdujemy.

W dalszej części spotkania goście próbowali uchwycić przedstawioną w książce specyfikę nieoczywistego wieku XIX. Można go określić jako wiek „wulkaniczny”, tragiczny, ponowoczesny, lub po prostu *nasz*. Praca Marka Cichockiego pokazuje bowiem, że nie było jednej, prostej drogi do nowoczesności a podziały takie jak „romantyzm” i „klasycyzm” okazały się zbyt uproszczone i niewystarczające. Zgodnie z rozważaniami Autora był to czas niezwykle różnorodny, a w samej jego połowie – w czasie Wiosny Ludów – nastąpił bardzo istotny przełom. Po okresie prometejskiego, młodzieńczego odkrywania samego siebie w pierwszej połowie do głosu doszedł zupełnie nowy komponent – wzbierający nihilizm. Do głosu doszedł również imperializm zrodzony z połączenia władzy politycznej, kapitału, nauki i nacjonalizmu. Druga część XIX wieku okazała się więc zapowiedzią tego, co czekało nas w pierwszej połowie wieku XX.

Po okresie prometejskiego odkrywania samego siebie w pierwszej połowie XIX wieku do głosu doszedł wzbierający nihilizm

Prof. Cichocki zwrócił dalej uwagę na widoczne wówczas poczucie absolutnej sprawczości, przekonanie że człowiek w

pojedynek lub kolektywnie zdolny jest niemal do wszystkiego. Dziś natomiast Europa pozbawiona jest mocy i wiary w siebie. – „Mamy do czynienia z powidokami dawnego natężenia sił” – mówił.

Zauważył również, że utrata historycznej wrażliwości jest istotnym czynnikiem wpływającym na słabość polityczną Europejczyków. Polskie doświadczenie ma tu odrębną specyfikę. Zdaniem prof. Cichockiego nasza sytuacja była uwarunkowana w inny sposób jeśli chodzi o modernizację i emancypację. – „Mimo trudnych warunków udało nam się dokonać własnej modernizacji, co doprowadziło nas do >>końca końca historii<< czyli końca zimnej wojny. Polacy powinni mieć z tego ogromną historyczną satysfakcję – bez względu na ocenę procesu transformacji” – kontynuował.

W końcowej części dyskusji prof. Cichocki podkreślił przesłanie książki, zgodnie z którym dobra polityka jest zawsze silnie związana z kulturą, a ona sama – z historią i tradycją. W jego opinii liczba przeróżnych strategii istnienia polskości w XIX i XX wieku czyni nas odpornymi na trudne sytuacje i wyróżnia na tle państw, które nie mają doświadczenia zerwania ciągłości.

Spotkanie zakończyła seria pytań od internautów, których interesowała między innymi definicja nowoczesności sformułowana przez prof. Cichockiego. Według autora „Początku końca historii” Zachód stworzył nowoczesny świat, który go przerósł. Mamy do czynienia z końcem historii Zachodu Europy jako „wytwórcy współczesności” – coraz bardziej uzależniony jest on od tego, co zewnętrzne, przestał decydować o kierunkach swojego rozwoju. Konkludując, prof. Cichocki zwrócił uwagę na niezwykłą aktualność myśli św. Augustyna, który żył w świecie, kiedy wszystko wokół zdawało się rozpadać, można było mieć poczucie końca świata. Mimo tych przeciwności, autor „Wyznań” nawiązywać potrafił do problemu historii”. – „Podobnie jak Augustyn,

możemy mieć wrażenie życia w czasie wielkiego chaosu. Czytając jego dzieła można jednak odkryć nadzieję, że nie jest tak do końca” – zakończył Cichocki.

Dodajmy, że spotkanie zorganizowane zostało przez Teologię Polityczną we współpracy z Państwowym Instytutem Wydawniczym. Sfinansowane zostało ze środków Muzeum Historii Polski w ramach programu Patriotyzm Jutra. W trakcie debaty trwał konkurs z nagrodami książkowymi dla uczestników, którzy mieli szansę zdobyć je, zadając pytania na czacie.

Książka Marka A. Cichockiego „Początek końca historii. Tradycje polityczne w XIX wieku” dostępna jest w księgarni PIW-u

[ZOBACZ] Marek A. Cichocki o swojej książce [cz.1]

[ZOBACZ] Marek A. Cichocki o swojej książce [cz.2]

[ZOBACZ] Marek A. Cichocki o swojej książce [cz.3]

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski
w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

Materiały zamieszczone na stronie dostępne na licencji Creative Commons CC-BY-NC-ND.

Fot. Jacek Łagowski